

Розділ I

ПРОЩАВАЙ, ПАРИЖЕ

1879 рік, серпень

Коли Рене вперше побачила Томаса, вона нічого не відчула. Спочатку їй узагалі здалося, що то якийсь подорожній переплутав двері будинку й зайшов не туди. Та її батько Габріель був дуже привітний з ним і наказав Рене та її сестрі Хлої спуститися до вітальні й погостювати гостя.

Дівчата були добре виховані й увесь час усміхалися. Мати завжди навчала доньок чемно поводитися з будь-ким. Чоловік відрекомендувався сестрам, і вони неабияк здивувалися, дізнавшись, що Томас Браунінг приїхав із самої Англії. «Він добре володіє французькою», — заважила про себе кожна з сестер.

Трохи згодом, коли вже настав час вечері й Рене звикла до присутності незнайомця, вона почала помічати дещо незвичайне. Він поводив себе так, ніби давно знає батька, хоча було очевидно, що вона з сестрою і мати бачать його вперше. До того ж він часто кидав погляд то на Рене, то на Хлою, при цьому щось шепочучи на вухо батькові.

Рене не подобалось, як поводить себе незнайомиць. Їй здавалося, що в ньому криється якась прихована загроза. Але батько всміхався до нього й намагався будь-що догодити чоловікові, тому дівчина вирішила, що немає приводу для хвилювань.

Після вечері дівчата разом з матір'ю Еммою зібралися у вітальні, щоб, як завжди вечорами, читати одна одній історії. Поки жіноча половина розважалась біля каміна, мсьє Жерар із містером Браунінгом зачинилися в кабінеті — нібито через якісь невідкладні справи. І хоч дружина намагалася вмовити чоловіка й гостя приєднатися, обидва чемно відмовилися.

Сестри читали Шекспіра в оригіналі, а мати слухала й виправляла деякі помилки (варто сказати, що сім'я Жерарів була дуже освічена, тож, окрім французької, усі знали англійську, латину й трохи німецьку). Дівчата завжди багато читали, любили вивчати мови, могли дискутувати на рівні з чоловіками, якщо дозволяли обставини. Завважимо, що Емма працювала в редакції, тож за вдало підібраним слівцем у кишеню не лізла — тут вона була вже професіоналкою. Мадам Жерар змалку навчала доньок етикету, привчала до хазайновитості та вихованості. Адже кожна з них у майбутньому мала би стати гарною дружиною й матір'ю. А освіченість та вихованість грали не останню роль у стосунках з майбутніми чоловіками в подружньому житті. Тому Емма завжди піклувалася про виховання Рене та Хлої.

Раптом жінки почули якийсь гуркіт. Їхнє помешкання було невелике, тож жодних сумнівів у тому, що звуки лунали з батькового кабінету, не виникло. Вони перезирнулися, не розуміючи, що коїться. Мати зреагувала першою.

— Піду гляну, що там.

Ця маленька витончена жіночка, що на зріст ледве сягала ста п'ятдесяти сантиметрів, хутко схопилася з дивану, мов пир'їнка. Каштанові кучері підстрибували в такт дрібним крокам жінки. Її вишукана зачіска була прикрашена гребінцем із квітами. На щоках пашів рум'янець, а губи були пофарбовані в рожевий колір. Попри свій вік, сорок вісім років, Емма Жерар не забувала доглядати за собою. Адже вона була дружиною для свого чоловіка й матір'ю для доньок — взірцем їхнього майбутнього заміжнього життя. Мадам Жерар завжди вдягала нову гарненько випрасувану та вичищену сукенку, хоча й не мала їх забагато у своїй шафі. Емма навчала дівчат, що чоловіки кохають очима. Але не потрібно через те втрачати розум і забувати читати книжки або ж вивчати щось нове, бо ж дурепи їм також не до смаку.

Сама пані Жерар завжди мріяла стати відомою письменницею. Читаючи книги сучасників чи попередників, вона завжди захоплювалась тим, як дивовижні історії можуть змінювати кругозір, думки, а подекуди й життя людей. Та доля Емми склалася так, що вона обрала замість кар'єри сім'ю й жодного разу про те не пожалкувала. Часи були такі, що жінкам не доводилося багато вибирати, але, на щастя, її чоловік був не з того кола деспотів, котрі позбавляють права вибору. Саме тому Емма мала змогу влаштуватися до місцевої типографії, де передруковувала рукописи інших авторів для газети. А коли дозволяв час відпочити від повсякденних справ, Емма писала власні коротенькі оповідання про життя.

З кабінету було чути чоловічу розмову на підвищених тонах. Емма зупинилася, обертаючись до доньок.

— Мамо, може, не треба? — тепер піднялася Хлоя, старша із сестер. — Якщо ти туди увірвешся, батько точно не зрадіє!

Рене відчувала, що відбувається щось неправильне. Недарма вона мала те дивне відчуття щодо незнайомця. Але чому так поводив з ним себе батько? Що їх пов'язує? І чи пов'язує взагалі? Рене сиділа з книжкою в руках і не могла второпати, у чому ж справа. Її мати так і стояла, застигши перед самими дверима, не наважившись зайти всередину, а сестра, підвівшись, дивилась на матір, ніби благаючи, щоб та не втручалася в справи батька.

Аж тут відчинилися двері й до вітальні вийшов батько з усміхненим обличчям. Та Рене помітила, що та усмішка натягнута й нешира. «Щось точно сталося!» — промайнуло в голові у дівчини.

— Я проведу містера Томаса Браунінга до його карети. — І батько чемно пропустив гостя вперед. Але той не поспішав. Спочатку він підійшов до Емми й поцілував її руку на прощання, як це заведено в поважному товаристві.

— Хлоє, — уклонився він, — Рене, — дівчині здалося, що він зиркнув на неї якимось особливо, — був радий знайомству. — І чоловік попрямував до парадних дверей.

Щойно Габріель зачинив за ним двері, як усі одразу кинулися до батька із запитаннями, що ж сталося в кабінеті. Але той лише побажав усім доброї ночі й пішов нагору спати.

У своїй кімнаті дівчата розплітали зачіски одна одній перед сном і обговорювали день, що минав. Хлоя, копія батька — висока, худорлява, світле волосся по пояс — завжди холоднокровно оцінювала життєві ситуації.

Старша сестра підтримувала Рене за будь-яких обставин, тож і зараз намагалася вгамувати її сумніви.

Рене з сестрою довго не могли заснути, гадаючи, що ж насправді сталось між чоловіками. Але, трохи повигадувавши, дівчата змінили тему на більш приємну. Обидві вже були на виданні й не раз приймали вдома кавалерів, які приходили свататися. На щастя, батько мав з дівчатами довірливі стосунки, вони ділилися секретами й могли щиро поговорити. Доньки були дуже вдячні обом батькам за те, що їх не змушували виходити заміж силою за нелюбих, як це було заведено в інших сім'ях, заради підвищення рівня статків чи статусу. У родині Жерарів на першому місці були сімейні цінності й стосунки між її членами, а вже потім соціальні, тож Габріель давав змогу дівчатам вибирати. Як не дивно, Рене, яка була молодша за сестру на чотири роки (тій уже було двадцять чотири), першою вирішила, за кого хоче вийти заміж.

Вона ніколи не думала, що можна відчувати щось подібне до людини, яку побачила в житті лише раз. Джек Вайт, який приїхав з Лондона навчатись до Парижа, помітив дівчину в одному з парків. Як він сам казав, вона його заворожила, коли читала Шекспіра. Він не був графом чи якимось лордом, але дівчині цього й не було потрібно. Того вечора, щойно він пішов з їхнього дому, Рене одразу сказала батькові, що вийде лише за нього і що Габріель може більше нікого не кликати до оселі. А потім Рене ще й дізналася, що вони навчаються в одному університеті.

Його очі полонили її. Такі глибокі й бездонні, темносині, немов море, в якому хотілося потонути. А його манера триматися на людях просто вражала — здавалося,

що його виховували в королівському палаці. Аж ні, простий хлопчина зі звичайними статками, як і її сім'я.

Коли він говорив, то Рене відчувала ширість цих слів, і ніщо не тривожило й не лякало. «Він ніби янгол, що зійшов з небес», — любила повторювати потім Рене сестрі. Дівчина не могла дочекатися наступного разу, коли мав прийти Джек. І, здавалось, такий довгоочікуваний день уже майже настав, але до нього була ще ціла ніч!

— Хлоє, як думаєш, він зробить мені пропозицію? — Дівчата лежали в ліжку й не могли заснути. — Якщо він цього не зробить, мені здається, що я сама ладна йому про це сказати.

— Чи ти з глузду з'їхала, Рене? Хто ж так робить? Треба дочекатись! — Хлоя повернулась на бік і глянула на сестру, яка не могла зімкнути очей. — Зробить, сестричко, обов'язково зробить!

І обидві усміхнулись.

— А тепер треба спати, а завтра вставати раненько, щоб зробити з тебе лялечку перед приходом Джека. Адже це тяжка робота — навести марафет. — І сестри тихенько захихикали.

Наступного ранку так усе й сталося, як казала Хлоя. Дівчата встали якомога раніше, прийняли ванну, гарненько розчесали волосся, зробили одна одній зачіски, вдягнули свої найкращі сукні й зійшли вниз до сніданку. Хлоя намастила Рене найдорожчими парфумами, котрі в них лиш були. Габріель подарував їх одразу всім жінкам на Новий рік, і жіноча половина родини користувалася ними лише на свята. А ось і привід. У волосся Хлоя вплела Рене коштовну брошку з білим камінням, а у вуха почепила такі ж сережки. Трохи рум'ян

на щоки та губи — і Рене було годі впізнати. Хлоя раділа за меншу сестру, немов сама виходила заміж. Адже вони з сестрою ділили все на світі — немов близнючки.

— Bonjour! — В один голос привіталися сестри, але усмішки зникли з їхніх облич в одну мить, щойно вони побачили своїх похмурих батьків за обіднім столом.

— Мамо, тату, що сталося? — Серце Рене забилося з усіх сил. «Невже Джек відмовився від своїх слів і я не вийду заміж? Ні, не може цього бути!» Дівчина не хотіла вірити тому, що вже майже заповонило її серце, і на очі почали навертатися сльози.

— Скажіть! Це Джек? Він відрікся від свої слів? Скажіть, будь ласка! Я не витримаю.

Мати підняла очі на доньок і, зітхнувши, мовила:

— Дівчата, сядьте. Батько має вам дещо сказати. Ні, Рене, це не стосується Джека.

Сестри сіли за стіл. «Дякувати Богу! Я знала, що він не поступиться! Він не такий! Не такий». Але дівчина бачила, що щось трапилось, а тому її радість була швидкоплинною й змінилася новими хвилюваннями. Щось не так, і це стосується всієї сім'ї!

Сива голова підвелася, погляд батька впав на доньок. Каламутні очі чоловіка дивилися ніби крізь дівчат. Набряки під очима здавалися ще важчими через смуток, що сповнював обличчя Габріеля. У куточках очей стояли сльози.

— Донечки мої! Ви ж знаєте, як я вас люблю! — почав Габріель, і цей початок Рене зовсім не сподобався. — Я не хотів, щоб так вийшло, але це сталося, і я не можу цьому зарадити. Ви всі знаєте, що я тривалий час працюю в банку. Але наш банк збанкрутував і тепер я безробітний. — Батько взявся за голову й опустил її на

руки. — Я не знаю, як нам бути, дівчатка. Мати майже не заробляє, і вам це відомо, ми не виживемо на той дріб'язок. — Габріель печально зітхнув. — Чоловік, який учора приходив до нас у гості, є власником банків з цією ж назвою в Лондоні.

Он воно що! Ось і зв'язок! Але чому він приходив саме до батька? Адже батько не сам там працював. Рене була збита з пантелику. Вона не знала, як реагувати на цю новину, адже те, що їх наразі не викидали з речами на вулицю, — уже добре.

— Оскільки всі банки пов'язані між собою, то містер Браунінг приїхав до Парижа особисто перевірити, як тут справи. І натрапив на ситуацію, про яку я вам щойно розповів. — Батько потер лоба і продовжив, щоб не затягувати й без того невеселу розповідь. — Через те, що головним у відділенні був я, він, звісно, прийшов до мене й спитав, як таке сталося, і я йому все розповів. Можу сказати лише, що мені пощастило, бо він не хазяїн паризьких банків, інакше б мені добряче перепало. Та справа не в тому, любі мої, — сестри переглянулись. Що ще не так? — Я проговорився містеру Браунінгу, що опинився в більшій халепі, напевно, ніж увесь Париж, оскільки нещодавно взяв позику у свого ж банку, коли ми добудовували другий поверх будинку.

— Що? Тату, ви брали позику? — Хлоя була шокована не менше, ніж Рене.

— Так, якби ж я знав, що таке трапиться! Але містер Томас, послушавши мене й мої нарікання, запропонував мені угоду: він заплатить за мене борг, якщо я йому зроблю одну послугу. На що я, звісно ж, погодився одразу.

Рене з підозрою подивилася на батька. Їй не вірилось, що все може бути так просто. Знаходиться якийсь

добрий самаритянин і зненацька сплачує чужий борг за одну маленьку послугу.

— Батьку, що він попросив натомість?— запитала Рене з подивом.

— Якби ж я знав! — чоловік схлипнув і на очі йому навернулися сльози. — Він сказав, що давно вже хоче одружитись, але не може знайти підходящої партії. На це я відповів, що маю двох доньок. Та він не здивувався, бо вже звідкись знав про це. Я навіть спершу зрадив, бо подумав, що він захоче взяти собі за дружину Хлою, оскільки вона й старша, і не засватана ще. Але... — батько замовк, і Рене вся закаменіла.

— Тату? Що означає ваше «але»?

— Тоді він сказав, що прийде й подивиться, а потім обере. Коли вчора він приходив, то обрав тебе, донечко. — І чоловік глянув на Рене. — Я намагався йому пояснити, що ти вже засватана, але він не захотів нічого слухати й не забув мені нагадати про борг, який він за нас сплатив.

Усі замовкли. Рене не знаходила, що сказати. Вона не могла повірити своїм вухам. «Джеку, ще хвилю тому ти був так близько». Дівчина встала з-за столу й просто мовчки пішла до своєї кімнати.

Хлоя постукала у двері спальні, але не почула відповіді й вирішила зайти без дозволу. Сестра лежала в ліжку й мовчазні сльози лилися по її обличчю.

— Рене, дорогенька! — Хлоя підбігла до Рене й обійняла сестру за плечі. — Будь ласка, не плач!

— Я не можу повірити в те, що відбувається! — А в голові крутилось: «Він мене продав! Рідний батько мене продав! За якусь нещасну позику продав незнайомцю!» —

Хлоє! Я мала вийти за Джека! За Джека! — І сльози знову полилися по обличчю Рене.

— Як мені тебе шкода! Серденько моє, не плач! Я вважаю, що він має бути хорошим, якщо отак просто заплатив борг за незнайомця!

— Але який хороший чоловік потім погрожує своїми добрими ділами! Хлоє, я ж його зовсім не знаю!

— Ну, буде час ще — познайомитесь! Рене, адже ти й Джека майже не знаєш!

— Але я його кохаю, Хлоє! — Рене люто зиркнула на сестру. Невже вона не розуміє?

Десь перед обідом до Хлої в кімнату зайшла мати й сказала, щоб сестра допомогла Рене приготуватися до візиту містера Браунінга. Рене більше не плакала, адже, як їй здавалося, вона вже виплакала все, що могла. Та її дивувало те, що Джек так і не з'явився. Мати пояснила, що батько відправив йому телеграму з відмовою, а тому чекати його марно. «Усе за мене вирішили». «І куди поділася та довіра, ті сімейні цінності, про які нам завжди говорили?» — лютувала Рене.

По обіді вона мала розмову з батьком. Спочатку дівчина на нього сердилася, але побачила, як він страждає, і їй стало його шкода. Вона не могла нічого вдіяти зі своїми почуттями, а тому вирішила для себе раз і назавжди: те, що вона робить — на благо сім'ї, тому треба йти впевнено й до кінця.

Перед приходом Томаса сім'я Жерарів натягнула веселі маски на обличчя й приготувалася до зустрічі. Та все було не так уже й погано, як собі уявляла Рене. Томас насправді був чемним, привітним і розумним. Хоча вона й не хотіла цього помічати, але мусила визнати, що їй це буде необхідно, якщо вона збирається

прожити з цим чоловіком решту свого життя. Лише різниця в десять років її трохи бентежила, проте, як казала мати, «вік для чоловіка — лише прикраса».

Ближче до вечері Томас зробив пропозицію Рене, коли вони залишились удвох у вітальні й розмовляли про сучасну прозу та поезію. Дівчина вдала, що здивована, мовила декілька фраз про те, як містер Браунінг її збентежив та змусив почервоніти, — це викликало лише дружню усмішку на його обличчі. Утім, вона таки мусила погодитися — і вже за вечерею Томас разом із батьками Рене вирішили, що молодята покинуть Париж за два дні. Хоча можна сказати, що вирішив це Томас, а батьки Рене лише погодились.

Ця новина дівчину схвилювала ще дужче, ніж попередня. Невже їй доведеться покинути Париж так скоро? Вона думала, що спочатку принаймні одружиться з містером Браунінгом. Закінчить свій університет. Пройдуть місяці. Але отак швидко... Рене покклала виделку на тарілку й більше не торкнулася їжі. Та було помітно, що її рідні стурбовані не менше, ніж вона сама. Хоча ніхто й слова всупереч не мовив.

Томас за десертом пояснив, що хоче одружитися з Рене в Англії, щоб вона стала громадянкою Великої Британії. Так їм у майбутньому буде легше з дітьми та і їй з роботою, якщо вона, звісно, захоче працювати, адже його статки дозволять дружині сидіти вдома й займатися всім, чим вона лише забажає. Адже пані її статусу не личитиме заробляти на життя самотійно.

Діти, робота, громадянство Британії — Рене здавалося, що Браунінг усе досконало спланував перед тим, як приїхав сюди, не залишивши їй вибору. Вона аж ніяк не хотіла, щоб її життя хтось розписав по пунктиках

і сам казав, що їй робити. Але, здавалося, було вже запізно. Тепер вона — дружина власника мережі банків у Лондоні й залишає Париж аж ніяк не зі своєї волі.

Рене піднялася з-за столу:

— Вибачте, але я себе недобре почуваю.

Томас і батько одразу теж підвелися.

— Можливо, щось із їжі не засвоїлося в моєму організмі, — Рене вдавано усміхнулась, але ніхто не помітив тієї награності. — Містере Браунінг, дуже рада була знову вас зустріти. З нетерпінням чекаю нашої наступної зустрічі й подорожі до Англії. — Дівчина присіла в реверансі. Томас солодко всміхнувся у відповідь:

— Я також на це очікую, моя дорога Рене.

— Тату, мамо, Хлоє, на добраніч. — Дівчина всіх по черзі окинула поглядом і попрямувала до сходів. Вона не думала ні про що, лиш молила Бога, щоб сльози полилися, коли вона зайде до кімнати, а не зараз, у всіх на очах. Зціпивши зуби, піднялася нагору й лише за зачиненими дверима дала волю своїм почуттям. Їй так боляче було цілий день усміхатися й удавати, ніби вона дуже рада бачити цього чоловіка, натомість увесь час подумки була з Джеком.

— Де ти, мій милий? Невже повірив тому, що батько написав? Невже повірив, що я тебе не кохаю більше? Чому не прийшов?

Рене сповзла по стіні й обійняла себе за коліна. «Сім'я. Я рятую свою сім'ю! Ніщо інше не має мене турбувати». Дівчина закусила губу, щоб не розридатися вголос. Не вистачало ще, щоб містер Браунінг почув, як його майбутня дружина плаче від щастя через прийдешнє весілля.